

Ханенко В.С.

Наукові основи педагогіки культури

Педагогіка культури або як її ще називають гуманістична педагогіка чи педагогічний персоналізм належить до теоретичного напрямку європейської педагогіки, що був започаткований в кінці XIX ст. і досяг широкого розвитку в першій половині XX ст. і продовжує розвиватись в наші дні. Цей напрямок у педагогіці не був розвинутий в умовах існування тоталітарної системи в нашій країні. На сучасному етапі в умовах демократизації суспільного життя та становлення громадянського суспільства він має неабиякі перспективи.

Основою і методологією гуманістичної педагогіки є філософія культури і теорія цінностей,

розроблені такими відомими європейськими філософами, психологами та педагогами початку та першої половини XX ст. як: неокантистом В. Ділтесом (1883-1911), В. Віндельбандом (1848-1917), психологом та філософом Е. Шпрангером (1882-1963), педагогом Г. Кершенштайнером (1854-1932), педагогом та філософом С. Гессеном (1887-1950). Значний внесок у розвиток теорії та практики гуманістичної педагогіки зробили також польські педагоги Б. Наврочинський (1882-1974) та Б. Суходольський (1903-1992).

Творці теорії педагогіки культури відштовхувались у своїх дослідженнях про виховання від наступних передумов:

- світ гуманістичних цінностей якісно відрізняється від світу природи ; перший є по своїй природі явищем психічним, має своє „значення“ і

„сенс“; однак обидва види буття (гуманістичний і реальний) є об'єктивними і доступними людському пізнанню;

- гуманістичні явища, в тому числі виховні, є неповторні і не піддаються емпіричному дослідженню, буттю (існуванню) світу цінностей відповідає пізнання шляхом розуміння значення сенсу цих цінностей;

- існують понадчасові, понадпросторові і надіндивідуальні цінності культури, які становлять автономну реальність, якою керують нормативні права, які є ідеальними і кінцевими мірлами цінностей.

В. Ділтей першим висунув твердження, що людину можна зрозуміти не лише через психологічні експерименти, а насамперед через історію та культуру. Кожна з ділянок культури має свою власну структуру цінностей, яка відповідає структурі психічного життя людини. Контакт людини з культурою відбувається через переживання і розуміння цих цінностей. Це досягається насамперед освітою, яка спрямована на формування особистості вихованця, що переживає і розуміє цю культуру. На цій основі Ділтей висунув постулат можливості і потреби існування педагогіки культури (гуманістичної педагогіки), яка б мала загальнообов'язковий характер (W. Dilthey, *Über die Möglichkeit einer allgemeingültigen pädagogischen Wissenschaft*. - 1888).

Учень В. Ділтея, Едвард Шпрангер, визначаючи поняття культури, вказує на три її елементи: 1) фізичний (будівлі, предмети, знаряддя праці тощо); 2) психічний, який є рефлексорним відображенням першого; 3) духовний, який ніколи не надається в повному обсязі до переживання і розуміння кожним окремим індивідом, але існує над і поза ним. Культура, так само як природа і правда, існує незалежно від суб'єкта і є утворенням надіндивідуальним як система цінностей, які в кожному суспільстві є мотивацією людської діяльності (E. Spranger, *Lebensformen*, 1921).

Суть педагогіки культури найяскравіше сформулював Георг Кершенштайнер. На його думку, процес виховання полягає в тому, що вихованець, вникаючи в надбання культури, переживає і розуміє вміщені у них понадчасові цінності: правду, справедливість, красу. В результаті з'являються відповідні цим цінностям духовні вчинки: теоретичні, суспільно-моральні, технічні, естетичні тощо, які

формують характер і самобутність особистості (G. Kerschensteiner, *Theorie der Bildung*, 1926.).

Цікавим, на нашу думку, є формулювання завдань гуманістичної педагогіки Сергія Гессена. Головною метою виховання він вважає формування особистості людини шляхом впровадження її у світ культурних цінностей. Такі цінності дозволяють людині піднятися вище натурального побуту і сформувати особистість, щоб у свою чергу вийти за межі самого себе і знайти своє місце в позаіндивідуальній суспільній цілісності. Особистість і суспільство, так само як свобода і примус не протиставляються один одному у вихованні. В цьому проявляється діалектика виховання. Зокрема, шкільне виховання формує в дитини правову і суспільну свідомість, а моральне виховання, що є спеціальною категорією у філософії Гессена, розвиває в людини внутрішню свободу та силу добровільного підпорядкування вищим принципам (S. Hessen, *O sprzecznosciach i jedności wychowania*, 1931).

Для усіх представників педагогіки культури суть виховання полягає у формуванні особи як структури ідеальних рис на основі надбань і цінностей культури. Рушійною силою цього процесу є система цінностей, а змістом - формування духовності. Стосовно мети виховання, то усі представники педагогіки культури апробують тезу про існування надісторичних, наднаціональних, позацивілізаційних цінностей культури, прагнення до яких є покликом людини. Тому мета виховання - наближення вихованців до цих культурних цінностей і підготовка до участі в них.

Педагогіка культури показує залежність духовного життя особи від культурного спадку, від засвоєння особою культурних цінностей; підкреслює самобутність людської особистості, дякуючи якій предметні цінності реалізуються в житті; вказує на залежність культурної реальності і духовного життя індивідів. Власне цінності вирішують про рівень готовності молодого покоління до активної участі в культурі, запевняючи гармонійний розвиток особистості.

На нашу думку, розвиток теорії та практичне використання досягнень педагогіки культури, поряд з іншими напрямками педагогічної думки, сприятиме реформуванню системи освіти та вирішенню питань навчання і виховання підростаючого покоління у нових суспільних умовах, які складаються в Україні на сучасному етапі.